

Voorwoord

Ingrid Lammerse

Met trots en waardering presenteert Hogeschool KPZ de lectoraatsbundel ter gelegenheid van de afronding van het lectoraat Narratieve Professionele Identiteit. Trots op de ontwikkeling die het lectoraat heeft doorgemaakt en op de centrale en blijvende plaats die de professionele identiteit en de narratio binnen onze hogeschool hebben gekregen. Waardering voor de collega's en partners die een bijdrage hebben geleverd aan dit boek en voor alle collega's die dagelijks de professionele identiteit in ons onderwijs en onze leer- en werkgemeenschap vormgeven.

Op basis van onze 125 jaar oude en rijke traditie werken we ook vandaag nog vanuit onze emancipatorische opdracht; een opdracht gericht op ontwikkelen, leren en kansengelijkheid. Steeds vanuit de overtuiging dat onderwijs een sociaal en relationeel proces is, vorm krijgt tussen mensen en dat de leraar met zijn of haar professionele identiteit het onderwijs maakt. Reflectie, veerkracht, interprofessioneel

samenwerken, taalontwikkeling en verhalen zijn volgens ons belangrijke ingrediënten in die professionele identiteit. Neem kennis van de inhoud van de bijdragen in dit boek en draag ook op die wijze bij aan het grote belang van de professionele identiteit van leraren.

Met dit boek ronden we het lectoraat af en markeren we dat de narratieve professionele identiteit een blijvende plaats binnen onze hogeschool behoudt: zowel in het onderwijs als in het onderzoek. Dat is een grote verdienste van het lectoraat en zeker van onze lector Ietje Pauw. Grote waardering komt haar toe en met trots en enige weemoed nemen we met de presentatie van deze lectoraatsbundel ook afscheid van Ietje in verband met haar pensionering. Ietje, dank je wel.

Ingrid Lammerse
Voorzitter College van Bestuur Hogeschool KPZ

Beschouwing over het beroep van leraar

Klaas van Veen

Een doorleefde en doordachte professionele identiteit

Over de pedagogische, organisatorische en politieke dimensies van het mooiste beroep

Het beroep van leraar in het basisonderwijs is het mooiste dat er is. Tegelijk is het een zwaar beroep door de manier waarop het werk georganiseerd is en door hoe er in de media en politiek over wordt gepraat. Hoe leid je leraren hiervoor goed op zodat ze met enthousiasme en hart voor kinderen blijven werken in het onderwijs? Niet alleen moet je voor dit werk veerkracht hebben om met deze dilemma's om te kunnen gaan, maar je moet ook een duidelijk besef hebben waar je voor staat en waar je voor gaat. Dit vergt ook inzicht in al die discussies die spelen rondom het onderwijs. Een doorleefde en goed doordachte professionele identiteit is nodig om een goede en enthousiaste leraar te zijn en te blijven.

Wat het beroep mooi maakt, is dat je kinderen in die leeftijd helpt om de wereld te leren kennen. Alles is nog nieuw en fascinerend voor ze. Tenminste als dat opgroeien en leren in een veilige omgeving plaatsvindt. Het is schitterend om te zien hoe vergezichten opengaan, hoe begrip en

inzicht ontstaan en vooral hoe kinderen groeien en zich steeds bewuster worden van wie ze zijn en wat ze kunnen.

Wat dit werk ook mooi maakt, is wat je terugkrijgt van kinderen. Al die emoties die op die leeftijd nog direct zichtbaar zijn. Bij kleuters zie je dat het sterkst. Als ze blij zijn, opgelucht, vrolijk, verdrietig, boos, teleurgesteld, iets heel spannend vinden of saai. De concentratie en motivatie om te leren. Ook als ze iets niet leuk vinden, dan weet je dat ook meteen. Als ze het niet snappen. Als je niet boeiend bent. Als er storm op komst is. De eigen verjaardagen. De verjaardag van de juf en meester. Hoe je voor hen de wereld bent. Mijn juf, mijn meester. En dit blijft tot en met de hoogste groep van de basisschool waar de kinderen zo zelfstandig en groot zijn geworden.

De basis voor later wordt in die periode gelegd. Als het in die periode niet goed gaat, houd je daar blijvend last van. Als leraar speel je in die periode een grote rol, ook in die situaties waar kinderen opgroeien in een omgeving die niet veilig is. Je helpt kinderen groot worden, je biedt veiligheid en je leert ze hoe ze in de wereld kunnen rondlopen.

Onder dit alles liggen bepaalde opvattingen en beelden over wat lesgeven is en wat het werk inhoudt. Het is in de

opleiding van cruciaal belang om die te expliciteren en aanstaande leraren hierover te laten nadenken. Lesgeven is meer dan leuk met kinderen omgaan. Het is zo veel meer en het is maatschappelijk gezien erg verantwoordelijk werk.

Naast deze pedagogische dimensie van het beroep, moet je ook leren omgaan met de organisatorische en politieke dimensies ervan. Dit wordt vaak over het hoofd gezien omdat het weinig met lesgeven en leren van kinderen te maken lijkt te hebben. Tegelijk is de manier waarop het beroep van leraar op dit moment is georganiseerd, niet optimaal en wordt er veel gesproken over wat het werk zou moeten inhouden en hoe leraren dit nu doen. Dit laatste omschrijf ik als de politieke dimensie van het beroep. Beide beïnvloeden sterk hoe leraren hun werk beleven en vooral hoe goed ze hun werk kunnen doen. In dat opzicht heeft het van alles te maken met lesgeven en het leren van hun kinderen.

Elke dag is er wel iets te vinden over het onderwijs in de media en meestal word je daar niet vrolijker van. In de politiek wordt veel benadrukt hoe belangrijk het onderwijs is en tegelijk is er geen draagvlak om de salarissen in het basisonderwijs gelijk te trekken met het voortgezet onderwijs. Geen enkele leraar is leraar geworden vanwege het salaris, maar het salarisverschil wordt niet echt ervaren als een teken van erkenning. Ook wordt er veel verwacht van leraren en het onderwijs. Achterstanden, leerproblemen, dalend niveau in lezen en rekenen, burgerschap, digitale geletterdheid, leven in een multiculturele samenleving, etc. wat er ook speelt, er wordt altijd een beroep gedaan op het onderwijs. Nog specifiek, er zijn tal van meningen over wat leraren wel of niet zouden moeten doen, vaak van mensen die het zelf nog geen uur zouden volhouden voor een groep. Ook zie je vaak dat schoolbesturen zonder al te veel vragen meedoen met de 'vernieuwingen' die volgen naar aanleiding van die discussies. Tegelijk is het maar de vraag

of het onderwijs echt veel kan doen aan al die schijnbare misstanden die er zouden zijn in de samenleving. In 1970 zei de onderwijssocioloog Bernstein: het onderwijs kan niet voor de samenleving compenseren ('education can not compensate for society'). Toch wordt het vaak wel verwacht.

Wat dit voor leraren extra zwaar kan maken, is dat het onderwijs en specifiek zichzelf vaak de schuld krijgen als iets niet goed gaat in het onderwijs. De opleiding heeft hierin een taak om aanstaande leraren hierop voor te bereiden. Als voorbeeld, de recent weer opgelaaide discussie over kansenongelijkheid. Te veel leerlingen die het cognitief wel in zich hebben, maar uit een laagopgeleid gezin komen, komen niet op het juiste niveau terecht. Wat we al decennialang weten, is dat kinderen met hoogopgeleide ouders gemiddeld op een hoger niveau in het onderwijs terechtkomen dan kinderen met laagopgeleide ouders. Dit blijkt nog sterker te zijn in de plattelandsgebieden dan in de stedelijke gebieden. Er zijn tal van verklaringen, maar wat er altijd bij wordt genoemd, is dat leraren het niet goed doen. Ze selecteren te vroeg. Ze geven de verkeerde schooladviezen. Ze schatten kinderen te laag in. Ze kunnen niet goed differentiëren. En als leraren beter worden getraind, dan zal het wel goed komen. Terwijl ervaren leraren die dag in dag uit met kinderen werken, wel degelijk weten hoe je deze problemen moet aanpakken. En ja, daarin kun je je blijven ontwikkelen want hoe kinderen leren en hoe jij daarin een rol kunt spelen, zijn fascinerende en tegelijk erg complexe fenomenen waarover je nooit raakt uitgeleerd. Maar dat is iets anders dan dat je niet goed zou zijn in wat je doet en dat je daarom moet worden bijgeschoold. Je professionaliteit wordt in dit soort discussies ter discussie gesteld. Hoe reageer je daarop? Hoe houd je daarin je enthousiasme voor het werken met kinderen overeind?

Het komt zeker voor dat leraren soms hun kinderen te laag inschatten vanwege de gezinsachtergrond. Tegelijk is dat

probleem veel complexer. We leven niet meer in de jaren 50 toen de gezinsachtergrond nog heel bepalend was voor je vervolgonderwijs en je beroepskeuze. Wat veel belangrijker is geworden, zijn de eigen motivatie en doelen. En ja, dat wordt sterk beïnvloed door het milieu waarin je opgroeit. In sommige milieus is de universiteit vanzelfsprekend terwijl in andere milieus het mbo dat is. Daar heb je als leraar weinig invloed op. Je doet je uiterste best om kinderen te helpen om te worden die ze willen worden. En dat kan van alles zijn en het onderwijs in Nederland geeft tal van mogelijkheden hiervoor. De beperkingen die er nu zijn om door te stromen naar een hoger niveau, hebben meer te maken met hoe zuinig alles is georganiseerd dan met de schooladviezen van leraren.

De discussie over kansenongelijkheid is tussen de regels door ook een erg normatieve discussie: de universiteit is beter dan het hbo en mbo. Dat wordt niet zo hardop gezegd – want het gaat erom dat een kind het eigen cognitief potentieel volledig kan ontwikkelen – maar het komt er wel op neer. Dit is wat veel leraren goed aanvoelen en dit is niet in het belang van hun kinderen. Wat wel in het belang van kinderen is, is dat ze het plezier van leren ervaren. De kick dat je iets kunt wat je daarvoor niet kon. Dat je iets ziet wat je eerst niet zag. Dat je iets weet wat je eerst niet wist. Dat je iets kunt maken wat er nog niet was. Dat kinderen met plezier naar school gaan en weer blij naar huis. Dat ze er zin in hebben om te leren, om groter te worden en de wereld in te gaan. Dit besef van wat lesgeven is en waar je voor staat en tegelijk het doorzien van dit soort discussies over het werk is cruciaal voor leraren om hun pedagogische passie overeind te houden.

Een ander inzicht dat in dit opzicht erg relevant is, is hoe het onderwijs op dit moment is georganiseerd. Het bepaalt namelijk de tijd en professionele ruimte die leraren hebben om hun kinderen echt te laten leren en hun vak bij te houden. Het onderwijsbeleid wordt sinds de jaren 80 gedomineerd door kostenbeheersing toen de onderwijsbegroting onbeheersbaar was. De lumpsum-financiering was de oplossing. Kort door de bocht: de begroting kwam onder controle en de leraar werd gereduceerd tot de grootste kostenpost. Vanuit die focus zijn grote klassen, veel lessuren en weinig tijd om het vak bij te houden een voordeel. Leraren hebben door dit alles steeds minder tijd om het leren van individuele leerlingen te analyseren en te begeleiden. Dat is namelijk wat lesgeven is. Dat de kansenongelijkheid toeneemt en het onderwijsniveau steeds meer een beetje daalt, zijn dan geen verrassingen. Het klagen over de kwaliteit van leraren is dan niet terecht en zeker niet constructief.

Wat je nodig hebt voor dit mooiste beroep, is een doorleefde en goed doordachte professionele identiteit. Waar sta je voor? Waar ga je voor? Wat houdt lesgeven in? Wat wil ik dat mijn kinderen leren en hoe ze groot worden? Tegelijk is ook inzicht in de organisatorische en politieke dimensies nodig én hoe je hiermee omgaat. Dat je leert hoe je liefde voor het laten leren van je kinderen groot blijft. Dat je het plezier blijft ervaren van het werken met kinderen. Dat je blijft ervaren dat leraar zijn in het basisonderwijs het mooiste is wat er is.

Klaas van Veen

Hoogleraar Onderwijskunde Rijksuniversiteit Groningen